

PANOS IOANNIDIS

Corbul

ca un basm, și totuși...

— roman —

Traducere din limba greacă și note
de Claudiu Sfirschi-Lăudat

MINERVA 
București, 2020

Cuprins

PROLOG / 5

PRIMA PARTE / 11

1. Bunica Rodou / 13
2. Bunicul Agamemnon și bunica Sevasmia / 27
3. Preatalentatul Matteo Pellegrino – pe scurt, M.P. / 43
4. Ședința de spiritism / 54
5. În așteptarea manuscriselor lui M.P. / 68
6. Un experiment îndrăzneț / 80
7. În sfârșit, primele manuscrise / 94
8. O inițiativă îndrăzneță / 103
9. Rețetă de îmbogățire / 116
10. Două dovezi incontestabile / 125
11. Se împlinește o dorință a domnului Iorgos / 141
12. Convorbire cu spiritul lui Solomon / 149

- 13. Oglinzile sparte / 162
- 14. Giuvaiergeria „Timalfes“ / 171
- 15. Cina „triumfală“ / 181
- 16. Două surprize / 188
- 17. Încă o cină fastuoasă / 197

PARTEA A II-A / 209

- 18. Spre Morfou / 211
- 19. Zile încântătoare / 219
- 20. Astrapoyannos / 233
- 21. Inițierea / 242
- 22. Lumina Învierii / 252
- 23. Îmi iau rămas-bun de la frumosul Morfou / 265
- 24. Primul an în Nicosia / 272
- 25. Myrto Papadamou / 280
- 26. Dilema / 294

- 27. Conviețuire sub numele de „Paolo Veronese“ / 306

28. Bursa / 322

- 29. Fântâna arteziană / 329

PARTEA A III-A / 345

- 30. Visuri spulberate / 347
- 31. În căutarea unei slujbe / 353
- 32. Cufărul / 360
- 33. Prima zi la *Trâmbița* / 367
- 34. Se împart firimiturile / 378
- 35. O nouă accepțiune a lui *cogito ergo sum...* / 387
- 36. O a doua schimbare de direcție / 401
- 37. Saray Konak / 406
- 38. Ca o glumă de întâi aprilie / 417

POST-SCRIPTUM / 423

1

Bunica Rodou

Bunica dinspre partea mamei, micuța și dulcea Rodou – Rodothea K. Karmiotis era numele ei întreg, pe care îl vedeam scris cu litere unduioase și neregulate pe paginile din interiorul cărților ei –, era refugiată din Asia Mică. Din ce regiune a Turciei venise pe insulă, câte rude și compatrioți o urmaseră sunt lucruri pe care nu le știu, fiindcă nu mi-a vorbit niciodată despre ele. Ba chiar și dacă mi-a vorbit vreodată, nu-mi amintesc. Când eram copil și o întrebam „unde se află casa în care te-ai născut, bunico, unde sunt îngropați tatăl și mama ta“, arăta cu degetul ei deformat de artrită către nord, înspre munții din Karamania¹ care se desenau difuz pe oglinda mării Kyreniei, și nu scotea o vorbă.

Cum și de către cine fusese pețită pentru bunicul Kostis Karmiotis, din satul învecinat Karmi, nici asta nu știu. Pe bunicul însuși n-am putut să-l întreb, pentru că doar rareori venea în Cipru, luându-și permisie de vreo lună din Africa, unde lucra ca supraveghetor al lucrărilor de amplasare și întreținere a liniilor

¹ Karamania denumește regiunea muntoasă (Munții Taurus) de pe coasta de sud a Turciei.

de cale ferată care uneau continentul negru, de la nordul mediteraneean la capătul cel mai sudic.

Respect pentru oameni și cărți

„O dată la trei ani venea «Africanul», cât era tânăr și în puteri“, îmi spuneau fiii lui cei mereu puși pe șotii și slobozi la gură, unchii Andreas și Fotis, când am devenit adolescent și cumva mă luau mai mult în serios. „O lăsa cu burta la gură pe mama și iar pleca. Acum, a îmbătrânit de tot și vine mai rar. Stă cu negrișorii lui...“

Cinci copii a adus pe lume cuplul în felul acesta. Pe unchii mei, amintiți mai sus, și trei fete, pe Vasiliki, prima născută – și mama mea –, și pe mătușile Sofia și Ermioni. Însă, mi-au mai spus unchii și mătușile mele, bunicul galanton trimitea regulat banii de care era nevoie pentru ca familia să trăiască fără lipsuri, ca să studieze copiii și, mai târziu, ca să fie cumpărată zestrea fetelor.

În intervalul celor trei ani scurși între vizitele bunicului, bunica Rodou rămânea grea, naștea și începea lentă și extenuantă creștere a noului copil, pe care urma să-l prezinte cu mândrie soțului său când acesta venea să-l sădească pe următorul și să vadă cât de mari crescuseră ceilalți și ce progrese făcuseră.

De treburile casei se ocupa singură bunica, chiar dacă, pentru lungi perioade, era cu burta la gură sau cu un prunc agățat la sân. O ajutau, desigur, și fiicele, care erau harnice și cuviincioase, un exemplu de urmat atât pentru vecini, cât și pentru restul Kyreniei de Jos, unde locuia familia. Cumpărată de bunicul Kostis și cățărâtă pe culmea dealului Francoclisia¹, casa încăpătoare din cărămidă a familiei Karmiotis dispunea de patru dormitoare, două balcoane –

¹ Literal, „Biserica Catolică“. Este vorba despre biserica de rit catolic „Sfânta Ecaterina“, ridicată în orașul Limassol din Cipru în deceniul șapte al secolului al XIX-lea.

orientate unul spre nord, altul spre vest –, o bucătărie largă, o baie exterioară și o toaletă cu colac din lemn, mereu strălucind de curățenie, și o spălătorie îngustă și prelungă, care ținea loc și de magazie, crescătorie de iepuri și coteț de păsări. Curtea mare din jurul casei era acoperită de la un capăt la altul cu zarzavaturi, tufe de trandafiri și lămâi și, la margini, cu un desiş impenetrabil de cactuși, încărcăți de stoluri de vrăbii.

Bunica își petrecea puținul timp liber rămas îngrijindu-se de grădină sau cosând, cu nasul și cu ochelarii lipiți de broderie. Asta, în după-amiezile când isprăvea cu treburile casei și cu supravegherea copiilor care studiau și își făceau temele, sub privirea ei neobosită, mereu în balconul nordic, ce semăna timp de câteva ore cu o clasă de școală. Cât despre seri, când restul familiei se retrăgea la somn, bunica deschidea un dulap de lemn din dormitorul ei și scotea de-acolo cartea pe care o citea atunci. Dulapul acela scund conținea vreo patruzeci-cincizeci de volume – sau poate chiar mai multe – cu opere ale literaturii clasice, pe care le-ar fi invidiat biblioteca unui bibliofil eclectic, cărți ponosite de la atâta folosire, pline de ierburile sau florile uscate puse acolo de bunica drept semn de carte, dar și de sublinierile stufoase făcute cu creionul ei bont, pe care mereu îl ținea în mână când se cufunda în lectură.

Când am împlinit zece ani și am început să-mi manifest dragostea pentru carte, făcând totodată primele încercări de a scrie versulețe sau scurte dialoguri, și mai cu seamă când i-am dovedit, în cursul discuțiilor purtate, că puteam întrucâtva să pricep și să asimilez cele citite, bunica Rodou mi-a arătat una câte una cărțile ei – „tezaurul“, cum le numea – și a început să mi le încredințeze pe rând ca să le citesc, mereu în funcție de gradul de dificultate

pe care considera că-l au. Astfel, din vistieria acestei Rodothea M. Karmiotis, venită din Asia Mică, mi-a fost dat să fac cunoștință cu Papadiamantis, Venezis, Jules Verne, Alexandre Dumas, Hugo, Dickens, Mark Twain, Cervantes și cu mulți alți scriitori greci și străini.

Verile, pe care le petreceam, de obicei, în Kyrenia, în casa din Francoclisia, dormeam întotdeauna lângă bunica. Timp de aproape două ore, după ce toți ceilalți se retrăgeau în dormitoarele lor și stăteau la taifas, se distrau sau jucau table sau domino, mă cățăram în patul conjugal, care era extrem de înalt, având un schelet metalic și plasă de țăntari, mă cuibăream lângă bunica și ne scufundam amândoi în lumea magică a literaturii. *Don Quijote* – eu, *Seninătate* sau *Pământul Eoliei*¹ – ea, *Tom Sawyer* sau *Poveste de Crăciun* – eu, *Frații Karamazov* sau *Uciagașă*² – bunica. Eu stăteam întins pe burtă, cu nasul aproape lipit de pagini, iar bunica, doar înălțată de spate, cu ochelarii de miopie lăsați spre vârful nasului ei mic, ușor plat, și amândoi ne pierdeam în lumi imaginare care, pentru noi, în acele ore magice, erau mai reale decât spațiul tridimensional ce ne înconjura.

Deși cunoștea turca, după cum am aflat-o odată de la mama, niciodată n-am auzit-o pe bunica Rodou vorbind limba țării în care se născuse și crescuse până la vârsta de șaisprezece ani. De câte ori se întâmpla să vină vorba despre turcii din Kyrenia de Sus sau din Karamania, al cărei vag contur albăstriu se desena vizavi de cheiul și

¹ Romane de Ilias Venezis (1904-1973), scriitor grec născut în orașul Ayvalık din Asia Mică, membru al Academiei din Atena.

² Roman de Alexandros Papadiamantis (1851-1911), unul dintre cei mai importanți scriitori greci.

țărml Kyreniei, niciodată n-am simțit la ea vreo urmă de dușmănie sau de ranchiună. Doar o nostalgie amară și o dragoste trădată se puteau desluși în spusele sau în tonul vocii ei mereu răgușite, dar atât de plăcute. Totuși, mulți ani mai târziu, când bunica s-a stins senină într-o zi, la amiază, în somn, refugiată – pentru a doua oară în viață – în casa mătușii Sofia, în Pallouriotissa¹, unde se adăpostise după invazia turcă și ocuparea Kyreniei, și toți membrii familiei, fii, fiice, nurori, gineri și nepoți, am trecut să-i sărutăm cu durere adâncă și respect mâna rigidă și rece ca gheața, am văzut agățată pe perete, lângă pernă, o cheie groasă ruginită. Mătușa Sofia ne-a explicat că era cheia de la casa părintească a bunicii, din satul unde se născuse, aflat undeva în preajma Smirnei – nu-mi aduc aminte numele –, și că îi fusese încredințată de mama bolnavă, în momentul în care, copilă fiind, o condusese în portul de unde urma să pornească în larg, spre Cipru, împreună cu o ceată de fugari.

— O viață întreagă a păstrat-o mama la iconostas, alături de câteva icoane la care ținea și de cununile de la nunta ei, ne-a spus mătușa Sofia. Abia în ultimele zile mi-a cerut s-o scot din iconostasul pe care-l adusese cu ea din Kyrenia și s-o agăț acolo, s-o vadă. Mă gândesc să i-o pun lângă ea, în sicriu.

Din '42 până în '50, eu și Avghi, sora mea mai mică, ne petreceam verile sub aripa bunicii Rodou, în „palatul din Francoclisia“, după cum își numeau unchii și mătușile noastre casa părintească. În

¹ Pallouriotissa era, pe atunci, un sat din apropierea Nicosiei. Astăzi, el este anexat municipalității Nicosiei.

fiecare iunie, imediat după închiderea școlilor, casa noastră – fie că trăiam în Neapoli, fie în Morfou¹ – devenea un câmp de luptă între tata și noi doi, micuța Avghi și cu mine. Noi, pe de o parte, care le ceream insistent părinților permisiunea de a da fuga în Kyrenia, ca să ne bucurăm de cele două luni de înot, de plimbări cu barca, de pescuit, de ascultat poveștile zănatice și incredibile ale unchiului Andrikos, și să ne desfătăm cu dulciurile mătușii Noni, în cazul pofticioasei Avghi, și cu romanele bunicii, în ceea ce mă privea. Și tata, pe de altă parte, care se opunea din răspuțeri. Spunea că, „zvăpăiați și neascultători cum vă știu, mai ales tu, Petros“, ne pășteau o mulțime de primejdii, mai ales la mare, că „provincialii“ noștri unchi și mătuși nu vor putea să ne țină în frâu și câte și mai câte. Avghi și cu mine îi răspundeam cu rugăminți, plânsete și promisiuni și, în cele din urmă, după intervenția mamei, izbuteam să-i obținem încuviințarea. Mama, discretă ca întotdeauna, îl lua deoparte și o auzeam, pe ascuns, cum îi spune, calmă și pe un ton politic, că rudele ei provinciale erau mai capabile și mai responsabile decât „unii îngâmfăți cu sânge albastru“ din neamul lui, pe care nu-i numea, și că ne iubeau incontestabil mai mult.

N-am uitat nici până azi, la cei șaptezeci și cinci de ani ai mei, două fapte trăite de Avghi și de mine în vara lui '45. Unul mai cu seamă, primul dintre ele, a fost un pericol de moarte prin care am trecut și care a fost cât pe ce să îndreptățească, într-un mod tragic, obiecțiile puternice și temerile tatei. Merită, cred, osteneala de a-l povesti.

¹ Neapoli este un cartier din Limassol, oraș situat în partea de sud a Ciprului, iar Morfou se află în regiunea Nicosia, din partea de nord a insulei.

Ca de fiecare dată, și în anul acela, eu și Avghi am ajuns în Kyrenia cu autobuzul local, fiind însoțiți de mama, care o lăsase pe sora noastră mai mică, pe Rodou, în grija Sofiei, sora ei ce se logodise și se stabilise în Pallouriotissa.

Mama a rămas cu noi câteva zile, ca să ne adaptăm regulilor și obiceiurilor „palatului“, iar ea să se asigure că, după ce o să se întoarcă în Nicosia, o să fim cooperanți și în afara oricărei primejdii.

În fiecare dimineață, mergeam împreună cu ea la mare, într-un goifuleț din apropiere, numit Tsakileri. Mi-o amintesc subțire, înaltă și foarte frumoasă, în costumul negru de baie din lastex, cu pantalonașii care îi ajungeau până la genunchi, șezând pe stânci sau pe nisip, acolo unde se domoleau valurile, și urmărindu-ne neobosită cum ne bălăceam în apa puțin adâncă de lângă țărm. Și era vai și-amar de noi dacă înaintam chiar și cu o palmă mai încolo de punctul în care apa ne ajungea până la brâu.

După-amiezile, după ce se răcorea, ea și mătușa Noni ne duceau la plimbare pe faleză și la far sau să admirăm, ca toate firile romantice din Kyrenia acelor vremuri inocente, apusul de soare, care era fermecător privit de acolo. Altă dată, ne așezam la una dintre cafenelele mici ce se înșirau de-a lungul portului pitoresc. Și în vreme ce mama și mătușa noastră se bucurau de înghețata sau de răcoritoarele lor, Avghi și cu mine alergam și chirăiam în preajma lor, căscam ochii la bărcile de pescari ce se perindau prin port sau aruncam firimituri de pâine peștișorilor care le ciuguleau neîncetat în numeroasele lăculețe săpate de mare în stâncile dese ce se întindeau la trei metri sub parapetul zidit al portului.

În timpul unei astfel de ieșiri, încercând să arunc cu o pietriică într-o grămadă de cleni prinși printre stânci, picioarele mi s-au

împleticit, mi-am pierdut echilibrul și m-am trezit că atârâ în gol. De la măsuta noastră și de la cele învecinate s-au auzit strigăte, „Sfântă Fecioară, Vaso, copilul!“ Urechile îmi vuiau, inima îmi bătea nebunește, iar corpul atârnat cu capul în jos începuse s-o ia la vale, când, prin nu știu ce minune, o mână m-a prins de picior. Am început să mă zvârcolesc, agățat de mâna aceea ca mielul în cârligul de la măcelărie, așteptând ca din clipă în clipă prăbușirea să continue și capul să mi se zdrobească de stâncile pe care acum, în panica mea, le vedeam urcând ascuțite și amenințătoare spre mine. N-am căzut. Mâna care mi se agățase de pulpa piciorului m-a tras în sus și m-a așezat pe pământ, încă zvâcnind. Era mâna mamei, care văzuse sau simțise pericolul în care mă aflam, sărise de pe scaun, împrăștiind și spărgând paharele, farfurioarele și tot ce se mai afla pe masă, și se întinsese după mine.

După ce am reușit, ud learcă, să mă țin iarăși pe picioare, care încă îmi tremurau, purtând semnele întipărite de degetele ei, am observat că mama era foarte palidă și cu ochii înlăcrimați, iar trupul întreg și buzele i se zbăteau în spasme. Nici să vorbească nu mai era în stare. Zadarnic se străduia mătușa Noni s-o liniștească spunându-i că fusese voia Domnului să mă salveze, că îmi dăruise viața pentru a doua oară.

Toată după-amiaza aceea, până seara târziu, mama a tot izbucnit în plâns, s-a învinovățit că, în ciuda obiecțiilor tatei, ne adusese în Kyrenia și tot repeta că avea de gând să ne ia înapoi cu ea, în Nicosia. A fost nevoie de intervenția energetică a bunicii, care i-a spus că, așa cum a crescut în siguranță cinci copii ea singură, era capabilă să țină din scurt doi țânci, mai cu seamă acum, când avea acasă doi fii și o fiică tare vrednică.

Și a reușit, din fericire, s-o convingă pe mama.

Răspunderea pentru siguranța și distracția noastră a încredințat-o unchilor și mătușii, care pe atunci erau cu toții necăsătoriți și împărțeau cu ea casa din Francoclisia. Toți și-au asumat cu râvnă rolul atribuit.

Pe lângă celelalte îndatoriri – curățenie, hrana noastră echilibrată, plimbările de după-amiază și mersul la biserică, duminica –, mătușa Noni a luat asupra ei și inițierea lui Avghi în tainele bucătăriei și, în special, ale cofetăriei, transmise ei, cât și celorlalte fiice de harnica lor mamă descinsă din Asia Mică. Și a izbutit – și sub supravegherea bunicii, firește. Mătușa Noni și mama au făcut din Avghi o gospodină exemplară și o bucătăreasă nemaipomenită, o adevărată inițiată într-ale gătitului.

Când am împlinit eu opt ani, iar Avghi, cinci, unchiul Andreas, căruia familia și prietenii îi spuneau Andrikos, a luat de unul singur hotărârea să ne țină cursuri de înot la Tsakileri. În timp ce noi ne bălăceam în apele mai puțin adânci, unchiul, fiind un înotător iscusit, se ducea adesea spre locurile mai adânci, ieșind din golfuleț în larg, atât de departe, încât nu-l puteam distinge printre valurile înspumate ce se spărgeau de stânci și recifuri. Câteodată, ne temeam să nu se fi înecat și începeam să-l strigăm și să-l chemăm îngrijorați: „Unchiule Andrikos, unchiule Andrikos!“ Când, brusc, ne trezeam cu el ieșind din micile valuri verzui, printre picioarele noastre, improșcând în jur cu apă și spumă și râzând în hohote de sperieturile noastre. Unchiul Andrikos se mândrea că își putea ține respirația sub apă mai mult de zece minute și că urcioarele decorate cu arabescuri pe care le avea rânduite la fereastră, lângă pat, le

adusesse tocmai din Turcia, unde se ducea înot cu prietenii săi în fiecare vară.

— Dacă ne pornim de la far, spunea cu îngâmfare, în zece ore, cel mult douăsprezece, punem piciorul pe nisipul de la Anemouri. Peste alte opt ore, ajutați de curenții care bat dintr-acolo, suntem înapoi și ne mâncăm înghețata la cofetăria lui Skannavis.

— Bine, și cum aduci urcioarele, dacă înoti? îl întrebam ca să-l prindem cu minciuna.

— A, pe astea le-aduce barca cu aburi, răspundea. Întotdeauna ne însoțește de la mică distanță o barcă cu aburi, pe care sunt un barcagiu și doi martori, care confirmă că n-am trișat. Cu barca cu aburi aducem din Mersin¹, pe lângă urcioare, tăvi cu baclavale și ekmek, cataif și o mulțime de alte bunătăți.

Având o slăbiciune pentru mine, unchiul Andrikos îmi promitea că, după ce împlineam cincisprezece ani și voi fi terminat cu lecțiile de înot și scufundări pe care mi le dădea, avea să obțină permisiunea „dificilei” de maică-mea și a „Dolofanului” — așa îl porecliseră membrii familiei și prietenii pe tata, care era trupeș și greoi — ca să înot cu el până la Anemouri.

Pe de altă parte, unchiul Fotis, îndrăgostit și el nebunește de mare, și-a asumat sarcina de a ne învăța să pescuim. Fie foarte devreme, în zorii zilei, fie după-amiaza, când soarele apunea colorând cerul Kyreniei și norișorii dintre golful din Morfou și țărmul Turciei într-un roz delicat, stăteam cu orele — el, micuța Avghi și cu mine — în spatele Castrului venețian, mânuind neconținut fel de fel de unelte — undițe, sfori, cârlige etc. —, însă având mereu

¹ Mersin, oraș-port de pe coasta sudică a Turciei.

gol coșul adus pentru a pune în el peștii prinși. Unchiul Fotis, care era îndrăgostit pe vremea aceea de o fată din Nicosia, frumoasa Galateea, abandona adesea undița și cârligul, scotea o bucată de hârtie și un creion și scria cu un aer absent și extatic versuri pentru drăguța lui:

Pe Praxandrou când intrați

Fete frumoase o s-aflați

Brune, înălțute,

Castanii, scundute,

Ce inima o să v-ațâțe.

În toate acele ore când eu și Avghi ne încercam norocul și priceperea într-ale pescuitului, ascultând versurile prin care unchiul nostru îndrăgostit ridica în slăvi, ca un nou Pygmalion, frumusețea Galateei sale, numai o singură dată am reușit să prind un pește — un clean de mărime mijlocie. Cu mare mândrie l-am dus acasă și am rugat-o pe bunica să-l pună în gheață până ce-i mai aduc și alții, promițându-i o duzină, acum că deprinsesem meseria, cât să ajungă pentru o masă. Pe peștele acela, pe care bunica îl curățase de solzi și de intestine, dar, distrată, îl lăsase pentru puțină vreme în chiuvetă, a pus însă gheara pisica hoțomană a casei.

Al doilea fapt de neuitat din vara aceea — nu știu dacă Avghi și-l mai amintește — a fost o știre care a răscolit nu doar „palatul” și cartierul de la Francoclisia, ci întreaga Kyrenie. Apăsător și cu detalii cutremurătoare, postul de radio de la Atena și emisiunea grecească de la BBC anunțau că bombardierul american Enola Gay aruncase, pe 6 august, prima bombă atomică la Hiroshima, urmată,